

Vlas

Wat is vlas en waarom wordt het geplant en geoogst?

Niet vanwege het mooie bloemetje (lichtblauw of wit) en eigenlijk ook niet omdat de zadjes van de uitgebloeide plant zoveel olie bevatten.

De stengel is het belangrijkste deel van de plant, want de stengel levert de vezels voor linnen (genoemd naar de Latijnse plantennaam linum).

En linnen wordt al meer dan 6000 jaar gebruikt, onder andere voor kleding.

Maar omdat er zoveel olie in de zaden zit en het jammer was die niet te gebruiken, werd de Noordmolen gebouwd.

In het oude Egypte werden de overleden farao's gemummificeerd en in linnen doeken gewikkeld.

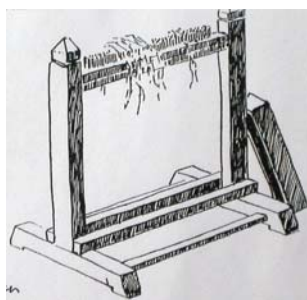
Een onbekend dichter uit het begin van de 19de eeuw beschreef de plant vlas bewonderend:

*Als Ghy dees eed'le plant aenschout
En let hoe sij is opgebout
En siet het saedjen, rap en cleijn,
En aght het bloemeke, teer en ranck,
En voelt den veesel, saght en blanck,
So leest er dan de reeden in
Van dees alouden diepen sin
Het vlas en wil een goede moer
En vraeght de liefde van den boer.*

Enkele honderden jaren geleden verbouwden de boeren op het landgoed Twickel heel veel vlas. En aangezien er op de boerderij 's winters niet al te veel te doen was, hadden de mensen alle tijd om van de gesponnen vezels linnen doeken te weven.

Voordat er geschikt garen was om mee te weven, moest er eerst wel het een en ander met het vlas gebeuren.

Omdat het linnen en dus ook de vezels in de plant zo belangrijk zijn, wordt het rijpe vlas niet gemaaid, maar met wortel en al uit de grond getrokken.

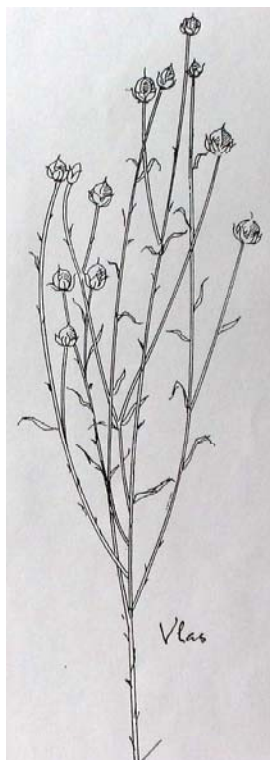
Hekel

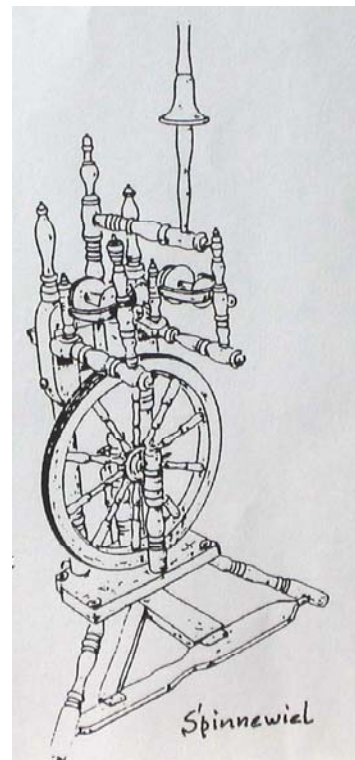
Weven

Want de vezels lopen in de wortels door en als je zou gaan maaien, gaat misschien wel een derde deel verloren.

Het vlasstro blijft daarna een tijdje op het land liggen om te drogen. Daarna worden de zaden eruit geslagen, dat heet repelen. Dat zaad gaat naar de oliemolen.

Vlasplant

Spinnewiel

Het stro wordt enkele dagen in (lauw) water gelegd om de houtachtige delen van de stengel los te weken (rotten).

Als het daarna weer gedroogd is, worden de houtdeeltjes eraf geklopt. Dat heet 'zwingelen'. Vervolgens wordt het gezwingelde vlas nog over een hekel gehaald om het te splijten en de vezels naar één kant te richten.

Daarna kan het tot garen worden gesponnen en pas dan kan het weven beginnen.

Het is dus een heel werk om van vlasstro linnen te maken, maar linnen was zo belangrijk dat de boeren het er graag voor over hadden. Te meer omdat ze 's winters genoeg tijd hadden voor deze bijverdienste.

Het linnendoek gebruikten de boeren natuurlijk niet allemaal zelf. Zoveel hadden ze niet nodig.

Er waren opkopers die langs de boerderijen gingen.

Deze opkopers gingen er dan mee naar het westen van Nederland om het daar weer te verkopen. Daar waren kopers genoeg!

Je kunt je bijvoorbeeld de zweetdruppels van de zeelui voorstellen die destijds op zeilschepen naar Nederlands Oost- en West-Indië voeren.

Zij droegen destijds in de warme tropen wollen kleding terwijl zij zwaar werk moesten doen.

Nee, een dunne kiel van koel en luchtig linnen was voor hen heel wat beter.

Maar ook mensen aan de wal vonden het plezieriger om in de zomer het koele linnen te dragen.

Omdat er zoveel vraag naar linnen was, zijn veel opkopers behoorlijk rijk geworden en hebben ze grote textielwinkels gesticht.

Wie heeft er niet gehoord van 'V&D', 'C&A' en 'Peek & Cloppenburg' en zo zijn er nog meer bekende winkelnamen te noemen.

De opkopers, ook marskramers genoemd, deden lopend hun inkopen bij de boeren en ook het transport naar het westen ging vaak te voet.

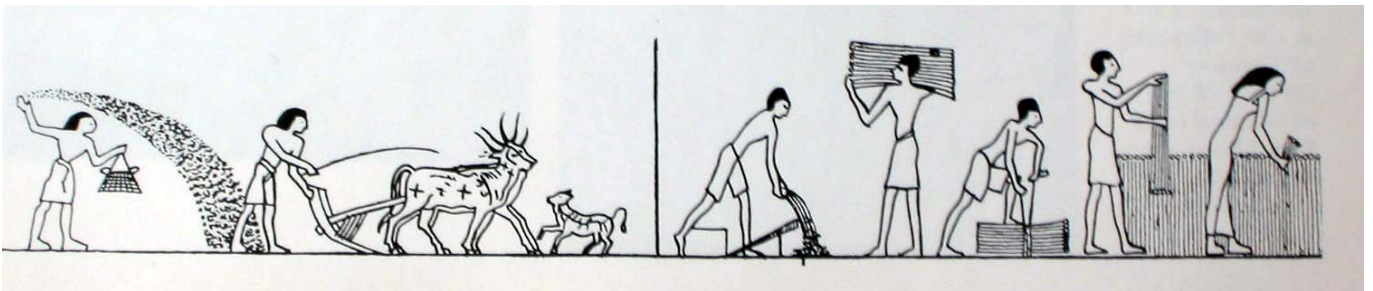
Daarbij liepen ze altijd een vaste route: van Westfalen naar Holland.

Tegenwoordig bestaat nog steeds het Marskramerpad als wandelroute.

Behalve voor kleding wordt en werd vlas ook gebruikt voor het maken van beddengoed (lakens) en touw.

De vezels worden nu ook toegepast voor de versterking van kunststoffen zoals bij het dashboard van auto's.

Tegenwoordig wordt hier in Twente geen vlas meer verbouwd. Ja, er is nog een klein vlasakkertje bij de museumboerderij De Wendezoele die vlak bij de Noordmolen ligt. Maar dat is voor de toerist die daar nog kan zien hoe op ouderwetse manier 'geboerd' werd. Vlas komt nu voornamelijk uit Frankrijk, België, Zeeuws-Vlaanderen en de Noordoostpolder.

De Egyptische grafwandtekening toont links het zaaien van het vlas achter de ploeg, in het midden het repelen en rechts het oogsten en binden.

De Noordmolen aan het Marskramerpad

Als je op de brug bij de Noordmolen staat, zie je een rood-wit teken met het woord "Marskramerpad". Dit is een eeuwenoud voetpad, dat van Osnabrück (Duitsland) naar Haarlem en Delft loopt. Het werd gebruikt door mensen die op zoek waren naar werk.

Vooraf in Holland en Friesland was er bij de boeren veel werk, dat met de hand moest worden verricht. Daar kon je als landarbeider een goede boterham verdienen, maar dan moest je wel je geboortestreek in Duitsland een tijdje verlaten en een heel eind lopen.

In die tijd waren er immers nog geen auto's of treinen.

Was er dan voor die werkzoekers geen werk in hun eigen omgeving? Nee, niet genoeg.

In de buurt van Osnabrück was de grond niet erg vruchtbaar, er waren grote heidevelden en bossen met niet alleen bomen maar ook struiken.

De boeren hadden een armoedig bestaan en konden hun grote gezinnen vaak niet genoeg te eten geven. Meestal erfde de oudste zoon het boerderijtje en de andere kinderen moesten maar op een andere manier de kost gaan verdienen. Zo trokken heel wat jonge mannen en vrouwen, op zoek naar werk, vanuit Noord Duitsland naar Groningen en Friesland om daar het gras te maaien en te helpen bij het binnenhalen van de oogst. Of ze trokken naar Drenthe om er turf te steken (turf was toen de enige brandstof, want steenkool en aardgas waren onbekend). Vanuit de omgeving van Osnabrück en Münster - dat noemen we nu Westfalen - trokken de meesten naar Holland en Friesland, want daar heerste welvaart (de Gouden Eeuw).

In de steden Amsterdam, Haarlem, Hoorn, Delft, Rotterdam, Leiden, Sneek, Stavoren en Leeuwarden en hun omgeving was werk in overvloed.

Het markramerpad liep van Osnabrück naar Deventer langs de Noordmolen

Hollandgangers

Er werden meren drooggelegd, zoals de Purmer en de Schermer, in de Zaanstreek werden veel schepen gebouwd. Dankzij de handel met de koloniën, zoals Nederlands-Indië, werd er goed verdiend. Kortom, in Westfalen was men arm en in Holland en Friesland rijk.

De mannen en vrouwen, die op zoek gingen naar werk, waren eigenlijk de eerste 'gastarbeiders'.

Ze liepen zo'n 300 tot 400 kilometer op klompen; voor de veiligheid in grote groepen, langs vaste paden en ze sliepen onderweg bij boeren in het hooi. Ze werkten een deel van het jaar in de Nederlanden en keerden meestal aan het eind van het jaar naar huis terug. Gedurende de wintermaanden waren ze thuis en in het voorjaar bewerkten ze hun kleine akkertje. Daarna gingen ze weer naar Holland of Friesland.

Hoewel er toen nog geen richtingaanwijzers waren, was de route wel bekend. Wie naar Amsterdam of Hoorn wilde, koos de weg via Lingen (daar kon je met een veerpontje over de Eems), naar Hardenberg en dan langs de Vecht naar Hasselt. Vervolgens namen ze de veerboot naar Hoorn of Amsterdam. Wie naar Delft, Leiden, Rotterdam of Haarlem wilde, koos de zuidelijke route over Rheine, Oldenzaal, langs de Noordmolen, Deventer en over de Veluwe.

Lopen was goedkoper dan met de boot mee-varen.

Deze Duitse landarbeiders waren hard werkende mensen, die zich aan het eind van de week op zaterdagmiddag wisten en schoon ondergoed aantrokken. Het vuile goed werd door de boerin gewassen, die al gauw zag dat dit ondergoed van prima kwaliteitslinnen was. De arbeiders vertelden dat ze dit zelf in de wintermaanden weefden en volgend jaar wel een of meer lappen wilden meenemen. Op die manier begonnen sommige landarbeiders met handel in linnen, waarin meer te verdienen was dan in het werk met de schop of de zeis.

Rond het jaar 1700 waren er al linnenhandelaren, die bij de boeren linnen opkochten en hun waar in Amsterdam op de beurs tegen een goede prijs verkochten.

Deze linnenhandelaren werden *Tödden* genoemd. Ze reisden al gauw niet meer te voet, maar te paard of per koets.

Er waren ook vroegere landarbeiders die bij de boeren langs gingen om allerlei kleingood te verkopen. Met kleingood wordt bedoeld garen, lapjes stof, knopen, naalden, breipennen, pijpen, snuifdoosjes, mesjes, briljetjes en zelfs kunsttanden. Deze kleine handelaren noemde men "*Marskramers*". Zij vervoerden hun handelswaar in een rieten korf (een "*kiep*") op de rug. Omdat ze uit Duits sprekende gebieden kwamen, werden ze ook wel "*Kiepenkerls*" genoemd. Maar de meeste Hollandgangers bleven landarbeider.

Marskramer, ook 'Kiepenkerl' genoemd

In de 19de eeuw vestigden enkele linnenhandelaren zich in ons land en begonnen een winkel, waar de klanten allerlei stoffen konden kopen. Sommige handelaren verkochten niet alleen stoffen, maar ook andere gebruiksartikelen.

Heel bekend werd het kinderrijmpje de *Winkel van Sinkel*, want

*In de Winkel van Sinkel is alles te koop
Hoeden en petten en damescorsetten
Doosjes pommade en runder-rollade
Drop om te snoepen en pillen om te poepen*

Tödden reisden later meestal met de postkoets

Sommige winkels werden steeds groter en kregen de naam van 'warenhuis'. Heel bekend zijn geworden "*C&A*" (Clemens en August Brenninkmeier), "*V&D*" (Vroom en Dreesmann) en "*P&C*" (Peek en Cloppenburg).

Maar ook winkels als Kreymborg, Witteveen, Voss en Lampe zijn in de 18e en 19e eeuw gesticht door kooplieden uit Westfalen, meestal afkomstig uit de dorpen Mettingen, Recke en Hopsten. Aan de schrijfwijze van de naam kun je vaak zien dat ze van Duitse afkomst zijn. (v.b. Blömer, von Amsberg, Buchholz, Huesmann, Münchhausen).

Toen er aan het eind van de 19de eeuw, zo rond 1890, in Duitsland steenkool en ijzererts werd gevonden, kwam er een eind aan die voettochten naar de rijke Nederlanden, omdat in Duitsland werk in overvloed was.

Bovendien kwam er in de Nederlanden minder handwerk, doordat de boeren steeds meer met machines gingen werken.

De marskramers bleven hun klanten op het platteland nog jarenlang bezoeken om hun spulletjes te verkopen, maar na de Tweede Wereldoorlog was dat voorgoed afgelopen.

Zo kwam er een eind aan de gatarbeid in vroeger tijd!